

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kirjon omaishoitajat ry pitää esityksen tavoitteita osin kannatettavina, erityisesti oikea-aikaisen tuen ja asiakasprosessin sujuvoittamisen osalta. Esitykseen sisältyy kuitenkin merkittäviä riskejä neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä näkökulmasta. Tuen tarve on usein pitkäkestoista, vaihtelevaa ja osin näkymätöntä. Siksi palvelujen keventäminen, sääntelyn väljentyminen ja hallinnollisten rakenteiden ohentaminen voivat käytännössä heikentää tuen tunnistamista, jatkuvuutta ja oikeusturvaa sekä siirtää vastuuta entistä enemmän läheisille.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esitys vastaa tavoitteisiin vain osittain. Se voi joiltain osin yksinkertaistaa rakenteita, mutta samalla siinä on riski, että varhainen ja oikea-aikainen tuki jää liian kevyeksi tai yleisluontoiseksi. Jos palvelujen sisältöjä väljennetään, kirjaamista vähennetään ja asiakassuunnitelman tai omatyöntekijän roolia heikennetään, seurauksena voi olla, että tuen tarpeet tunnistetaan liian myöhään. Tämä olisi ristiriidassa esityksen omien tavoitteiden kanssa. Neurokirjon perheiden kohdalla tuen oikea ajoitus ja jatkuvuus ovat ratkaisevia.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

On hyvä, että erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan asemaa pyritään täsmentämään. Tämä voi vahvistaa tuen kohdentumista ja auttaa tunnistamaan tilanteita, joissa tarvitaan vahvempaa ammatillista tukea. Samalla on varmistettava, ettei määrittely nosta tuen saamisen kynnystä tai johda liian kapeaan tulkintaan erityisen tuen tarpeesta. Neurokirjon henkilöiden ja perheiden tilanteissa kuormitus, toiminnanohjauksen haasteet, aistikuormitus, vuorovaikutuksen vaikeudet ja arjen jatkuva kannattelu eivät aina näy ulospäin selvästi, vaikka tuen tarve voi olla hyvin sitovaa.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Pidämme hyvinvoinnin edistämistä koskevaa erillistä pykälää kannatettavana. On tärkeää, että sosiaalihuollon tehtäväksi tunnistetaan myös hyvinvoinnin, osallisuuden, arjen sujuvuuden ja ennaltaehkäisevän tuen vahvistaminen. Tämä on erityisen tärkeää neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä näkökulmasta, sillä oikea-aikainen tuki voi ehkäistä tilanteiden kriisiytymistä ja raskaampien palvelujen tarvetta. Hyvinvoinnin edistäminen ei kuitenkaan saa jäädä yleiselle tasolle, vaan sen tulee näkyä käytännössä saavutettavina ja riittävinä tukimuotoina.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Pidämme tärkeänä, että sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolit ovat selkeitä ja että erityistä osaamista vaativissa tilanteissa käytettävissä on riittävä ammatillinen asiantuntemus. Neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä tilanteissa tuen tarve on usein monimuotoinen, pitkäkestoinen ja osin näkymätön, jolloin tilanteen kokonaisarviointi, tuen yhteensovittaminen ja kuormituksen tunnistaminen vaativat vahvaa osaamista. Samalla korostamme, että rakenteiden selkeyttäminen ei yksin riitä, jos käytännön arjen tuki, palvelujen saavutettavuus ja työntekijöiden tosiasiallinen mahdollisuus pitkäjänteiseen työskentelyyn eivät toteudu. Riskinä on, että työn rakenteita uudistetaan, mutta perheiden saama konkreettinen tuki ei parane.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

Pidämme hyvänä sitä, että lapsiperheiden tuen kokonaisuutta pyritään uudistamaan, mutta ehdotukseen sisältyy merkittäviä riskejä. Yleisluonteinen lapsiperhepalvelu voi jäädä liian väljäksi, jos sen sisältöä, intensiteettiä ja osaamisvaatimuksia ei määritellä riittävän selkeästi. Neurokirjon lasten

ja perheiden tilanteissa tarvitaan usein pitkäjänteistä, jalkautuvaa ja perheen arkeen kiinnittyvää tukea. Jos palvelu jää liian kevyeksi, tuki viivästyy ja perheiden tilanteet ehtivät kuormittua lisää. Taloudellisen tuen mahdollisuus on kannatettava, mutta kokonaisuudessa on varmistettava, ettei uudistus johda siihen, että nykyisiä riittävän vahvoja tukimuotoja käytännössä heikennetään.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

Palvelukokonaisuuden selkeyttäminen on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Samalla on varmistettava, että uusi palvelu ei jää painottumaan liikaa arviointiin ja ohjaukseen ilman riittävää konkreettista tukea arjessa. Neurokirjon työikäisten kohdalla osallisuuden ja toimintakyvyn tukeminen edellyttää usein yksilöllistä, pitkäjänteistä ja saavutettavaa tukea, joka huomioi kuormituksen, toimintaympäristön, vuorovaikutuksen sekä arjen rytmin.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Kirjon omaishoitajat ry korostaa, että palvelurakenteen uudistamisessa ei saa hämärtyä se, kuka kantaa vastuun kokonaisuudesta. Neurokirjon henkilöiden ja perheiden tilanteissa palvelut ovat usein hajallaan, ja läheinen joutuu käytännössä koordinoimaan eri toimijoita, seuraamaan palvelujen toteutumista ja paikkaamaan järjestelmän puutteita. Tätä näkymätöntä vastuuta ei tule kasvattaa entisestään. Palvelujen tulee muodostaa asiakkaalle ymmärrettävä, saavutettava ja aidosti toimiva kokonaisuus, jossa vastuu ei siirry asiakkaalle tai läheiselle.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Suunnan tasolla ehdotus on kannatettava. On hyvä, että yhteydenottoa sosiaalihuoltoon pyritään yksinkertaistamaan ja alkuvaiheen tukea vahvistamaan. Käytännön toteutuksessa ratkaisevaa on kuitenkin se, johtaako yhteydenotto aidosti nopeaan, osaavaan ja yksilölliseen tuen tarpeen arviointiin. Neurokirjon henkilöiden ja perheiden kohdalla alkuvaiheen arviointi on erittäin tärkeä, koska tuen tarve voi näyttäytyä epäselvästi tai tulla väärin tulkituksi. Tarvitaan herkkyyttä tunnistaa myös sellainen kuormitus, joka ei näy ulospäin suoraviivaisesti.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

Pidämme asiakassuunnitelmaa ja omatyöntekijää keskeisinä tuen jatkuvuuden rakenteina. Neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä tilanteissa palvelujen toimivuus on usein riippuvainen siitä, että joku tuntee kokonaisuuden, seuraa tilanteen kehitystä ja auttaa sovittamaan yhteen eri

tukimuotoja. Jos asiakassuunnitelman roolia heikennetään tai omatyöntekijän nimeämistä rajataan liikaa, riski vastuun siirtymisestä omaisille kasvaa. Asiakassuunnitelman tulee olla aidosti elävä, konkreettinen ja asiakkaan sekä perheen todellista arkea kuvaava asiakirja.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

On myönteistä, että asiakasmitoitusta säädetään, mutta ehdotettu taso herättää huolta. Erityistä tukea tarvitsevien lasten tilanteet ovat usein monimutkaisia, pitkäkestoisia ja koko perheen arkeen vaikuttavia. Niissä tarvitaan aikaa lapsen, vanhempien ja verkostojen kanssa työskentelyyn sekä tuen vaikuttavuuden seurantaan. Jos asiakasmäärät ovat liian suuria, työntekijän mahdollisuus laadukkaaseen ja oikea-aikaiseen työhön heikkenee. Tämä kasvattaa riskiä siihen, että tilanteet tunnistetaan liian myöhään ja korjaavien palvelujen tarve kasvaa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Korostamme, että erityisesti lasten ja perheiden tilanteissa asiakkuuden, tuen tarpeen ja vastuunjaon tulee olla selkeitä. Neurokirjon perheissä ei ole harvinaista, että lapsen oma kokemus tuen tarpeesta ja vanhempien tai ympäristön käsitys tilanteesta poikkeavat toisistaan. Siksi järjestelmän on kyettävä kuulemaan lasta ja nuorta aidosti, mutta samalla tukemaan koko perheen tilannetta. Tarvitaan selkeitä käytäntöjä, jotta tuki ei viivästy eikä tilannetta tulkita väärin.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityöntekijän erityisten tehtävien täsmentäminen voi selkeyttää työnjakoa. Toteutettavuus riippuu kuitenkin siitä, tunnistetaanko käytännössä oikein ne tilanteet, joissa sosiaalityöntekijän osaamista tarvitaan, ja onko tehtävien hoitamiseen riittävästi aikaa ja resursseja. Neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä tilanteissa väärin tulkintojen riski on todellinen, joten erityistä osaamista tarvitaan erityisesti silloin, kun tuen tarve on monimuotoinen, kasautuva tai vaikeasti näkyvä.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Vastuun selkeyttäminen on kannatettavaa. On tärkeää, että sosiaalihuollon kokonaisuudesta vastaa taho, jolla on riittävät toimivaltuudet, osaaminen ja mahdollisuus johtaa palveluja sisällöllisesti. Tämä on olennaista myös neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä kannalta, koska palvelujen laatu, jatkuvuus ja yhteensovittaminen eivät parane ilman vahvaa sisältöjohtamista.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Hallinnollisen työn keventäminen on sinänsä ymmärrettävä tavoite, mutta kirjaamisen keventämisessä on oltava varovainen. Neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä tilanteissa tuen tarve on usein vaihtelevaa, monitasoista ja huonosti näkyvää. Siksi riittävä kirjaaminen on tärkeää oikeusturvan, palvelujen jatkuvuuden ja yhteisen tilanneymmärryksen kannalta. Kirjaaminen ei ole vain hallintoa, vaan keino tehdä näkyväksi asiakkaan todellinen tilanne, sovitut tukitoimet ja seuranta. Keventäminen ei saa johtaa siihen, että olennaiset asiat jäävät kirjaamatta tai vastuut hämärtyvät.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Suhtaudumme kriittisesti asiakasmaksujen korotuksiin. Maksujen korottaminen voi lisätä palvelujen ulkopuolelle jäämistä, viivästyttää tuen hakemista ja kasvattaa perheiden taloudellista sekä henkistä kuormitusta. Tämä on erityisen ongelmallista neurokirjon henkilöiden ja heidän läheistensä näkökulmasta, koska perheet kantavat jo valmiiksi paljon sellaista vastuuta, jota palvelujärjestelmä ei tunnista tai korvaa. Maksujen korotukset voivat lisätä eriarvoisuutta ja johtaa siihen, että oikea-aikainen tuki jää saamatta, mikä lisää myöhemmin raskaampien palvelujen tarvetta.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Muita säädösmuutoksia tulee arvioida kokonaisuutena suhteessa palvelurakenteen muutoksiin, asiakasmaksuihin, palvelujen saatavuuteen ja eri asiakasryhmien asemaan. Pidämme tärkeänä, että uudistuksen yhteisvaikutuksia tarkastellaan erityisesti niiden henkilöiden ja perheiden näkökulmasta, joiden tuen tarve on pitkäkestoista, kasautuvaa ja osin näkymätöntä. Lakimuutokset eivät saa johtaa siihen, että palvelujen rajapinnat monimutkaistuvat entisestään tai että vastuu siirtyy yhä enemmän omaisille.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen taloudellinen arviointi jää liian kapeaksi ja lyhytjänteiseksi. Siinä ei riittävästi huomioida sitä, että varhaisen tuen heikkeneminen, palvelujen viivästyminen, asiakasmaksujen nousu ja vastuun siirtyminen omaisille voivat kasvattaa kustannuksia myöhemmin. Neurokirjon perheiden näkökulmasta oikea-aikainen ja riittävä tuki ehkäisee kriisejä, uupumista, palvelujen kasautumista ja raskaampien toimenpiteiden tarvetta. Näiden vaikutusten puutteellinen arviointi antaa liian optimistisen kuvan säästöistä.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Katsomme, että esitys ei anna riittävän vahvaa kuvaa muutosten yhteisvaikutuksista asiakkaisiin, perheisiin ja läheisiin. Erityisesti puutteelliseksi jää arvio siitä, mitä tapahtuu silloin, kun palveluja yhtä aikaa väljennetään, kirjaamista kevennetään, maksut nousevat ja vastuu palvelujen kokoamisesta jää käytännössä enemmän asiakkaalle tai läheiselle. Neurokirjon henkilöiden ja heidän perheidensä tilanteissa nämä vaikutukset voivat kasautua merkittävästi. Yhteisvaikutusten arvioinnissa tulisi tarkastella nykyistä paljon vahvemmin omaisten kuormitusta, näkymätöntä hoivaa, oikeusturvan toteutumista ja alueellista yhdenvertaisuutta.

Elomaa Eini
Kirjon omaishoitajat ry